

(O)trygga platser ur ett kriminologiskt perspektiv

Karl Kronkvist & Alexander Engström, Malmö universitet

Inledning

Frågor som rör otrygghet är återkommande i såväl den politiska som den allmänna debatten. Samtidigt är det viktigt att poängtera att begreppet kan relateras till en rad olika områden, exempelvis ekonomisk och fysisk otrygghet. I detta kapitel är fokus riktat mot kriminologi, ett tvärvetenskapligt ämne med kopplingar till exempelvis sociologi, psykologi och kulturgeografi. Inom kriminologi förenas dessa discipliner när de fokuserar särskilt på brottslighet och andra liknande sociala problem. I ett kriminologiskt perspektiv används därför "otrygghet" som ett begrepp för att beskriva olika reaktioner och känslor kopplade till just brottslighet. I detta kapitel är det alltså genomgående denna typ av otrygghet som avses när begreppet används.

Även om otrygghet kan uppfattas som "bara en känsla" kan det medföra negativa konsekvenser. Forskning visar exempelvis att otrygghet kan leda till minskad fysisk aktivitet och sämre hälsa.¹ Det är därför viktigt att arbeta trygghetsfrämjande för att otrygghet inte ska vara en barriär mot fysisk aktivitet och andra positiva och hälsofrämjande beteenden.

Ett viktigt led i sådant arbete är att motverka den platsspecifika otryggheten. Att försöka förstå hur olika platser påverkar upplevelsen av otrygghet handlar om att se otrygghet som något konkret, en upplevelse som påverkas av den direkta omgivningen. Detta perspektiv är centralt för att förstå hur olika specifika platser upplevs och hur de kan påverkas för att minska otryggheten.

Anläggningar för idrott och friluftsliv är här inget undantag och som platser betraktat är de särskilt intressanta. Detta eftersom de kan sägas vara både offentliga och semioffentliga platser i och med att de ibland är exklusiva för vissa aktiviteter (till exempel träningspass) men samtidigt vid vissa tider är öppna och tillgängliga även för andra personer och aktiviteter. Platsens funktion varierar helt enkelt beroende på olika faktorer kopplat till just platsen. Dessutom kan anläggningar se väldigt olika ut och det är därför inte förvånande att en tydlig definition av begreppet saknas.² Det samtliga anläggningar har gemensamt är dock att de är belägna på en specifik geografisk plats.

¹ Rees-Punia m.fl. (2018) *Crime, perceived safety, and physical activity: A meta-analysis*.

² Norberg, J. R. (2022) *En antologi om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet* J. R. Norberg, C. Dartsch Nilsson & J. Pihlblad (red.) *Idrottsanläggningar – i dag och i morgon. Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen*, Centrum för idrottsforskning.

I en kriminologisk kontext med fokus på otrygga platser är det heller inte nödvändigt med en specifik definition av idrotts- och friluftsanläggningar. I stället bör fokus riktas brett mot olika platser där anläggningarna är belägna och undersöka hur de alstrar otrygghet. Genom att fokusera på just platser möjliggörs att otrygghet kan kartläggas och i bästa fall motverkas. Dock förekommer en påtaglig begreppsförvirring inom den kriminologiska trygghetsforskningen, vilket försvårar för en gemensam förståelse för hur det trygghetsfrämjande arbetet ska bedrivas, både generellt och specifikt på olika platser.

Följande kapitel riktar därför inledningsvis fokus mot centrala frågor och problem inom kriminologisk trygghetsforskning eftersom dessa är avgörande för att förstå dagens kunskapsläge. Kapitlet tar utgångspunkt framför allt i forskning om platsbaserad otrygghet; därefter diskuteras bland annat metoder och verktyg för ökad förståelse av otrygghet på olika platser och vilka platser och specifika platsegenskaper som kan skapa otrygghet. Även om hela kapitlet är relevant för temat för denna antologi, görs här även konkreta kopplingar till otrygghet i anslutning till platser för idrott och friluftsliv. Avslutningsvis ges en sammanställning över hur kapitlets olika huvudbudskap kan vara av värde i det trygghetsskapande arbetet vid idrottsanläggningar.

Kapitlet kommer att fokusera på följande frågeställningar:

- Vad är otrygghet, hur brukar det undersökas och hur kan det förklaras ur ett kriminologiskt perspektiv?
- Vilken roll spelar miljön för otryggheten?
- Hur kan kriminologisk kunskap om otrygghet bidra till utformandet av trygga platser för idrott och friluftsliv?

Vad är otrygghet, hur brukar det undersökas och hur kan det förklaras ur ett kriminologiskt perspektiv?

Tre centrala teman kan sägas utgöra grunden inom forskning om otrygghet: definitionen av otrygghet, metodologiska frågor samt förklaringar till varför otrygghet upplevs. I detta avsnitt ges en översiktlig bild av dessa teman.

Vad är otrygghet?

Kriminologisk forskning har länge diskuterat definitionen av otrygghet och det råder ingen konsensus kring begreppets innebörd.³ Det finns därför egentligen inget särskilt värde i att ens försöka presentera en generell definition av otrygghet. I stället är det rimligare att se otrygghet som ett paraplybegrepp som innefattar många olika former av reaktioner och beteenden kopplat till brott och liknande fenomen. För att bringa någorlunda klarhet kan dock de flesta varianterna av otrygghet sorteras in i tre övergripande kategorier: känslö-

³ Ferraro, K. F., & LaGrange, R. (1987) *The measurement of fear of crime*. Gray, E., Jackson, J., & Farrall, S. (2012). *In search of the fear of crime: Using interdisciplinary insights to improve the conceptualisation and measurement of everyday insecurities*.

mässiga aspekter, beteendemässiga anpassningar och kognitiva dimensioner.⁴ De känslomässiga aspekterna handlar om såväl omedelbara reaktioner, till exempel stark rädsla i en obehaglig situation, som mer lågintensiva känslor av oro för att bli utsatt för brott. Beteendemässiga anpassningar fokuserar på olika beteenden som kan ses som ett uttryck för otrygghet: skaffa bättre lås/larm i bostaden, undvika vissa platser vid vissa tider eller undvika vissa aktiviteter. De kognitiva aspekterna av otrygghet inkluderar framför allt riskbedömningar av att bli utsatt för brott.

En annan del av definitionen av otrygghet handlar om abstrakt respektive konkret otrygghet. Abstrakt otrygghet kan till exempel ta sig uttryck i form av en generell oro för brottsligheten i samhället. Här är otryggheten relativt svagt förankrad i det egna vardagslivet. Till exempel kan en person vara orolig för brottsutvecklingen i landet men vara helt trygg i det egna bostadsområdet. Denna typ av otrygghet kan kontrasteras mot den konkreta otrygghet som kan upplevas i olika sammanhang i vardagen. Det kan till exempel handla om en platsspecifik otrygghet där vistelse i det egna bostadsområdet på kvälls- eller nattetid upplevs otryggt. Kort och gott kan denna typ av otrygghet ses som en konkret händelse eller erfarenhet vilket skiljer sig från den mer abstrakta oron för brottsligheten i samhället generellt.⁵

När det gäller en diskussion om definitioner är det även viktigt att understryka att otrygghet och utsatthet för brott är två olika saker. Trots detta sammanblandas ofta dessa två, vilket leder till förvirring. Som framkommit hittills i detta kapitel är otrygghet en ytterst *subjektiv* upplevelse. Det betyder att det är individens egen upplevelse som är i fokus. Två personer kan exempelvis uppleva samma situation på olika sätt, den ene kan känna sig otrygg medan den andre är trygg. När det gäller utsatthet för brott tillkommer en *objektiv* komponent i form av att brottsliga handlingar har juridiska definitioner som beskriver vad en viss handling innebär. Att bli utsatt för brott kan därför ses som enklare att definiera: det handlar om huruvida en person blivit utsatt för en viss specifik handling. Detta betyder inte att utsatthet för brott och otrygghet saknar gemensamma beröringspunkter, men det är viktigt att förstå att de är två olika fenomen. Därför krävs olika tillvägagångssätt vid forskning men också i det praktiska arbetet med dessa frågor (det vill säga brottsförebyggande respektive trygghetsskapande arbete). Att hålla isär otrygghet och utsatthet har även betydelse för att förstå förhållandet mellan upplevd och objektiv risk att utsättas för brott. Som exempel kan nämnas att äldre ofta är otryggare än yngre, trots att risken att utsättas för brott i regel är större bland yngre personer. Detta brukar benämnas som ”rädsloparadoxen”.⁶ För att tydliggöra förhållandet mellan den subjektiva otryggheten och den objektiva brottsligheten kan begreppet *säkerhet* vara till hjälp. Utifrån en rapport från

⁴ Jackson, J., & Gouseti, I. (2014) *Fear of crime*.

⁵ För en diskussion om denna indelning, se Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2009) *Social order and the fear of crime in contemporary times*.

⁶ Detta betyder inte nödvändigtvis att paradoxen visar att äldre är otrygga i onödan utan det kan handla om att äldre till följd av otrygghet skyddar sig från risken att utsättas för brott och därmed har lägre nivåer av utsatthet, se Greve, W. (1998) *Fear of crime among the elderly: Foresight, not fright*.

Trygghetskommissionen illustrerar Figur 1 att det finns ett teoretiskt samband mellan otrygghet och brottslighet, där säkerhet blir ett centralt begrepp.⁷ Människors säkerhet handlar alltså om deras *faktiska* (eller objektiva) risk att utsättas för brott, medan otrygghet handlar om människors uppfattade (eller subjektiva) risk att utsättas för brott – alltså deras uppfattade säkerhet.

Figur 1. Teoretisk relation mellan otrygghet, säkerhet och brottslighet.

Hur brukar otrygghet undersökas?

Eftersom otrygghet kan ta många olika former uppstår frågan: Hur kan ett så komplext begrepp undersökas? Inom kvalitativ forskning är det vanligt att genomföra djupintervjuer för att förstå människors upplevelser och erfarenheter av otrygghet. Denna typ av studier syftar vanligtvis till att förstå otrygghet på djupet, inte minst i förhållande till vissa specifika samhällsgrupper, till exempel i relation till kvinnors ofta höga nivåer av otrygghet.⁸

Inom de mer kvantitativt inriktade undersökningarna är det vanligt att studera otrygghet genom enkätundersökningar. Varje år genomför Brottsförebyggande rådet (Brå) den nationella trygghetsundersökningen (NTU) som är den mest omfattande undersökningen av otrygghet och utsatthet för brott som genomförs i Sverige. Genom att använda ett stort urval (omkring 200 000 tillfrågade respondenter) har NTU som ambition att ge en nationell bild av befolkningens upplevelser av otrygghet men även möjliggöra jämförelser av otrygghet mellan demografiska grupper (till exempel kön, ålder och utländsk bakgrund). För att mäta otrygghet i NTU används flera standardiserade enkätfrågor som täcker olika former av otrygghet. Det kan handla om en mer abstrakt oro över brottsligheten i samhället, alternativt mer konkreta former av otrygghet som oro över att utsättas för specifika typer av brott eller otrygghet vid utevistelse i det egna bostadsområdet ensam en sen kväll (se Figur 2).⁹

⁷ Trygghetskommissionen (2018) *Aktivera samhället mot livskvalitetsbrott. Trygghetskommissionens förslag på hur säkerhet och trygghet ska kunna öka i människors vardag.*

⁸ Snedker, K. A. (2012) *Explaining the gender gap in fear of crime: Assessments of risk and vulnerability among New York city residents.*

⁹ Holst m.fl. (2024) *Nationella trygghetsundersökningen 2023: Om utsatthet, otrygghet och förtroende.*

I vilken utsträckning är du orolig över brottsligheten i samhället?

- ☐ I stor utsträckning
- ☐ I viss utsträckning
- ☐ Inte alls
- ☐ Vet inte

Har det hänt under det senaste året att du oroat dig för att du ska bli misshandlad?

- ☐ Mycket ofta
- ☐ Ganska ofta
- ☐ Ganska sällan
- ☐ Mycket sällan
- ☐ Aldrig

Om du går ut ensam sent en kväll i området där du bor, hur trygg eller otrygg känner du dig då?

- ☐ Mycket trygg
- ☐ Ganska trygg
- ☐ Ganska otrygg
- ☐ Mycket otrygg
- ☐ Går aldrig ut ensam sent på kvällen

Figur 2. Exempel på enkätfrågor från NTU för att undersöka olika former av trygghet.

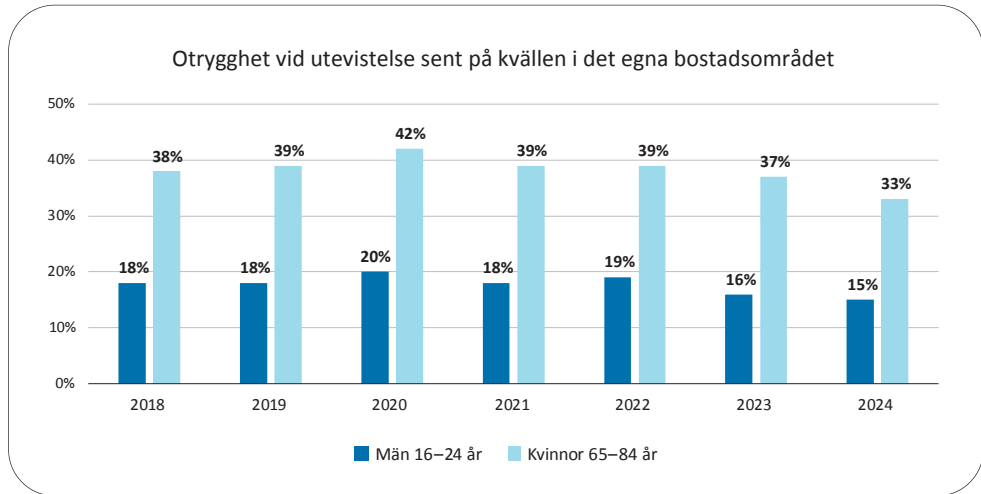
Vilka är mer otrygga än andra?

De mest grundläggande faktorerna som ofta kopplas till otrygghet är individuella faktorer, särskilt ålder och kön. Rent konkret brukar kvinnor vara mer otrygga än män och äldre brukar vara mer otrygga än yngre. Till exempel är det omkring dubbelt så hög andel äldre kvinnor som upplever otrygghet vid utevistelse en sen kväll i det egna bostadsområdet jämfört med yngre män (se Figur 3). Det finns emellertid en del variationer inom dessa demografiska faktorer som ger en mer komplex bild. Exempelvis är unga också ofta otrygga, särskilt kvinnor, vilket visar att det inte generellt går att säga att ju äldre någon är, desto högre nivå av otrygghet. Om enbart breda demografiska faktorer undersöks är det även svårt att fullt ut förklara *varför* otrygghet är vanligare i vissa grupper än i andra. Därför behövs ofta mer information för att gå ett steg längre och faktiskt förklara varför exempelvis äldre kvinnor är mer otrygga än yngre män.

Ett exempel på en sådan förklaring är att kvinnors högre nivåer av otrygghet är kopplat specifikt till en högre oro för att bli utsatt för sexualbrott.¹⁰ En annan förklaring är att utsatthet för brott påverkar otrygghet. Det är dock inte nödvändigtvis så att den som blivit utsatt för brott blir mer otrygg, men utsatthet är en vanlig förklaring till otrygghet inom

¹⁰ Ferraro, K. F. (1996) *Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault?*

forskningen.¹¹ Andra individrelaterade förklaringar innefattar exempelvis utbildningsnivå och etnicitet. Det finns också mer ovanliga studier som försöker nå en djupare förklaring genom att fokusera på till exempel skillnader i personlighet och sårbarhet som förklaringar till olika nivåer av otrygghet hos olika personer.¹²

Figur 3. Andelen unga män (16–24 år) respektive äldre kvinnor (65–84 år) som uppger otrygghet vid utevistelse en sen kväll enligt Nationella trygghetsundersökningen 2024.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan otrygghet enklast beskrivas som ett samlingsnamn för flera olika typer av mer specifika fenomen. Det är viktigt att vara medveten om vilka av dessa fenomen som avses när begreppet otrygghet används. En central del är även att särskilja otrygghet från begreppen *utsatthet* för brott, eller *säkerhet* i form av den faktiska risken att utsättas, eftersom otrygghet är ett bredare och mer komplext fenomen. Det är särskilt viktigt att förstå hur metoder behöver anpassas för att täcka olika aspekter av otrygghet. Stora enkätundersökningar, som exempelvis NTU, brukar undersöka flera olika former av otrygghet. Genom NTU presenteras en bild av utbredningen av olika typer av otrygghet generellt i den svenska befolkningen samt dess utveckling över tid.

En central inriktning i forskningen består av att undersöka vilka personer som är mer otrygga än andra. Det är vanligt att fokusera på demografiska faktorer som ålder och kön för att på så vis ge en bild av vilka grupper som är mer otrygga. Det finns också forskning som med en djupare ansats försöker förklara varför otryggheten är högre i vissa grupper, som exempelvis att oro för sexualbrott kan förklara könsskillnader i otrygghet.

¹¹ Collins, R. E. (2016) *Addressing the inconsistencies in fear of crime research: A meta-analytic review*.

¹² Guedes, I. M. E. S., Domingos, S. P. A., & Cardoso, C. S. (2018) *Fear of crime, personality and trait emotions: An empirical study*.

Vilken roll spelar miljön för otryggheten?

Givet att otrygghet är en subjektiv upplevelse, det vill säga något som upplevs av en specifik individ, är det inte konstigt att mycket forskning har fokuserat på varför vissa grupper av människor upplever högre nivåer av otrygghet jämfört med andra. Samtidigt finns det även en hel del forskning som belyser hur yttre faktorer påverkar individers upplevelser av otrygghet, vilket kan benämnas som ett miljöperspektiv. I praktiskt avseende är detta särskilt relevant eftersom det ofta är enklare att förändra miljöer än individer. "Miljö" är dock ett brett begrepp som innefattar både större geografiska enheter och mindre, mer specifika platser. Rent konkret kan det i ett trygghetsperspektiv handla om att förstå varför ett helt bostadsområde upplevs som särskilt otryggt jämfört med andra områden, men även om varför vissa platser *inom* ett bostadsområde upplevs som särskilt otrygga.

Vilken roll spelar bostadsområdet för otryggheten?

Inom den kriminologiska forskningen finns förhållandevis många studier som har undersökt bostadsområdets betydelse för upplevelser av otrygghet. För att illustrera hur dessa studier vanligtvis genomförs kan NTU användas som exempel igen. Här delas Sverige in i såväl större som mindre geografiska områden varav en av de mindre indelningarna är så kallade demografiska statistikområden (DeSO). I Sverige finns nästan 6 000 sådana områden med mellan 700 och 2 700 invånare i varje område.¹³ I städer är områdena mindre till ytan och kan liknas vid bostadsområden, medan de utanför städer kan vara betydligt större.

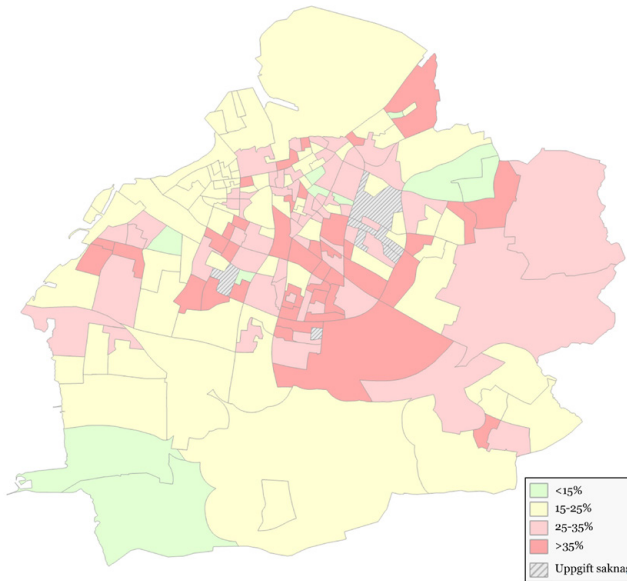
I Figur 4 på nästa sida visas andelen av befolkningen i respektive bostadsområde i Malmö som uppger att de är ganska eller mycket otrygga när de går ut ensamma sent en kväll i området där de bor. Den huvudsakliga frågeställningen som studier med denna forskningsdesign ställer sig är: "Varför är otryggheten högre i vissa bostadsområden än andra?" Här har forskning visat att boende generellt sett är mer otrygga i exempelvis bostadsområden med låg socioekonomisk status, höga nivåer av ordningsstörningar och brott, samt svag social sammanhållning och låg vilja att ingripa för områdets bästa.¹⁴

Forskning om bostadsområden och otrygghet har varit betydelsefull både för teoriutveckling och för en förståelse av vart resurser bör riktas i det trygghetsskapande arbetet, men trots det har denna typ av undersökningar även kritiserats. För det första fokuserar de i huvudsak på otrygghet i relation till området där en individ bor. Många människor tillbringar dock en hel del av sin vakna tid på andra platser än det egna bostadsområdet (till exempel arbete, skola, fritidsaktiviteter och pendling), men områdesundersökningar saknar generellt sett förutsättningar att förklara hur andra miljöer påverkar människors

¹³ Statistiska centralbyrån (u.å.). *DeSO – Demografiska statistikområden*. Webbsida. <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/>.

¹⁴ Brunton-Smith, I., & Sturgis, P. (2011) *Do neighborhoods generate fear of crime? An empirical test using the British Crime Survey*. Brunton-Smith, I., Jackson, J., & Sutherland, A. (2014) *Bridging structure and perception: On the neighbourhood ecology of beliefs and worries about violent crime*. Lundgren, J., & Strid, Å. (2024) *Risk för otrygghet i bostadsområden. En statistisk analys utifrån Nationella Trygghetsundersökningen (NTU)*.

trygghetsupplevelser. För det andra är bostadsområden ganska stora områden som kan rymma många olika typer av platser. Detta leder till att denna typ av undersökningar snarare kartlägger var otrygga människor bor och inte vilka platser de upplever som otrygga. Ett fokus på bostadsområden innebär därför att det inte finns någon möjlighet att förklara hur platsspecifika faktorer påverkar människors otrygghet. Med andra ord: Vilka specifika platser (i ett bostadsområde) är det som upplevs som otrygga och varför upplevs de som otrygga att vistas på?

Figur 4. Andelen svarande per DeSO i Malmö som uppgav att de är otrygga vid utevistelse sent på kvällen. Data från NTU 2024.

Vilken roll spelar specifika platser för otryggheten?

Att skifta fokus från bostadsområden till otrygga platser kan bidra med viktig information som konventionella områdesundersökningar vanligtvis missar. Platsbaserad otrygghet utgår från otrygghet som en konkret händelse på en viss plats vid en viss tid. En plats kan förvisso rent teoretiskt vara såväl stor som liten, exempelvis allt från en del av en stad till en given adress, men det centrala för platsbaserad otrygghet är att fokusera på just specifika platser (till exempel vissa gator, torg eller grönområden). Fokus riktas också mot den tidsmässiga aspekten, alltså i vilken utsträckning dessa platser bara upplevs som otrygga under vissa omständigheter (till exempel när det är mörkt). När otrygghet ”lyfts ned” till denna konkreta nivå blir det också möjligt att studera mer specifikt hur otryggheten varierar i tid och rum och varför otrygga händelser inträffar. Platsbaserad otrygghet kan därför placeras in under den konkreta formen av otrygghet.

Ett konkret platsperspektiv sätter även fingret på varför det är viktigt att förstå hur otrygghet upplevs på vissa platser, utöver det faktum att otrygghet i sig är en obehaglig upplevelse. Att en plats upplevs som otrygg leder till att människor inte vill vistas där, vilket i sin

tur kan medföra att det blir mindre sannolikt att någon (till exempel boende i området) kan, vågar eller vill ingripa när något händer (den så kallade informella sociala kontrollen försvagas). Som följd av detta kan problem- och brottsnivån öka på platsen, vilket kan leda till att resursstarka boende i området flyttar ut. På så vis kan alltså otrygghet vara en del i en negativ spiral som leder till fler och fler problem på en viss plats. Dessutom får otrygghet individuella konsekvenser som till exempel isolering, lägre deltagande i olika aktiviteter och försämrad livskvalitet.

Det är därför centralt att verka för att platser ska vara trygga så att människor vill vara på platsen, dels för att stärka den sociala kontrollen, dels för att enskilda individer ska kunna leva sina liv så som de önskar. Ett första led i ett framgångsrikt trygghetsskapande arbete består därför av att kartlägga vilka platser som upplevs som otrygga.

Hur undersöks platsbaserad otrygghet?

Även om forskningen under det senaste decenniet har haft ett ökat fokus på just platsspecifik otrygghet är detta fortfarande ett förhållandevis outforskat område. De huvudsakliga anledningarna till detta är att det saknas både information om vilka platser som upplevs som otrygga (det finns inga register över ”otrygga platser” jämfört med exempelvis de över anmälda brott) och lämpliga metodologiska lösningar för att samla sådan information.¹⁵

På senare tid har dock några svenska forskningsprojekt utforskat olika metoder för att kartlägga och förstå platsbaserad otrygghet. I bland annat Malmö¹⁶ och Uppsala¹⁷ har områdesundersökningar om otrygghet genomförts. I mångt och mycket liknar dessa undersökningar NTU vad gäller frågeinnehåll och genomförande, men i områdesundersökningarna inkluderades även en öppen fråga där respondenter med egna ord fick ange platser i sitt bostadsområde som de upplevde som otrygga eller obehagliga att vistas på.

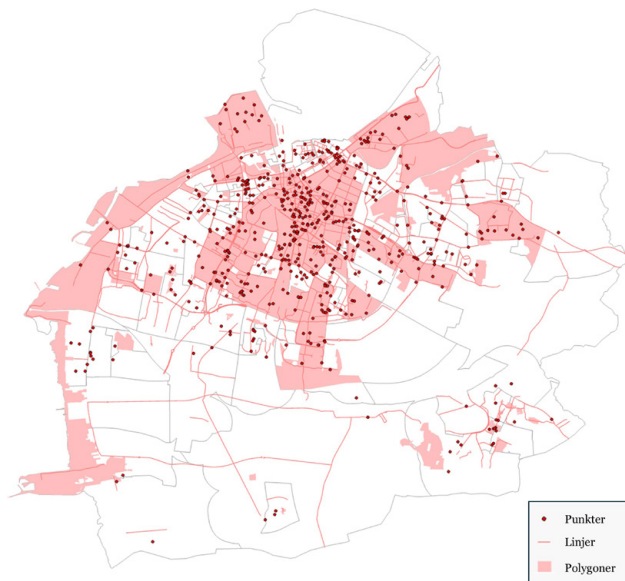
I Malmö områdesundersökning (MOMS) som genomfördes 2012, 2015 och 2018 svarade totalt omkring 11 000 respondenter på enkäten och omkring hälften av dessa gav någon form av svar på den öppna frågan. Utifrån dessa svar gick det att placera ut drygt 3 500 otrygga platser på en karta (se Figur 5). Till skillnad från mer konventionella enkätfrågor fångade alltså denna öppna fråga vilka specifika platser människor upplevde som otrygga att vistas på. En särskild analys av materialet visade att otrygga platser var starkt koncentrerade till ett fåtal små platser (så kallade mikroplatser), vilket indikerar att vissa specifika platser upplevs som otrygga av många olika människor. Ett problem med att använda denna typ av öppna frågor i en enkät är att det alltid finns en risk att information går förlorad på grund av hur olika studiedeltagare definierar en viss plats. En deltagare kan uppge

¹⁵ Solymosi, R., Buil-Gil, D., Vozmediano, L., & Guedes, I. S. (2021) *Towards a place-based measure of fear of crime: A systematic review of app-based and crowdsourcing approaches*.

¹⁶ Kronkvist, K. (2024). *Placing perceptions of unsafety: Examining spatial concentrations and temporal patterns of unsafe locations at micro-places*.

¹⁷ Guldåker, N., Kronkvist, K., Gustavsson, O., Persson, V., Lindbergh, J., & Niedomysl, T. (2024). *Fear of crime, crime and living conditions—a case study of Uppsala, Sweden*.

”Möllan” som en otrygg plats och med detta svar vilja visa att ett helt bostadsområde är otryggt. Samtidigt kan en annan deltagare som uppger samma svar ha en annan uppfattning av vilken specifik plats som faktiskt avses (kanske är det Möllevångstorget).¹⁸ Därtill ska en tredje part (kanske en forskare som hanterar enkätmaterialet) avgöra hur denna plats ska se ut på en karta, det vill säga den geografiska representationen av ”Möllan”. Denna representation kanske inte nödvändigtvis stämmer överens med vare sig den ene eller den andres uppfattning av platsens geografiska utbredning. Ett sätt att undvika denna begränsning är att låta människor själva rita ut eller markera platser på en karta. Inom det geografiska forskningsfältet kallas detta verktyg för ”skisskartor” och en växande mängd litteratur har använt just denna metod för att kartlägga otrygghetens geografi.

Figur 5. Specifika platser i form av punkter, linjer eller polygoner (ytor) som svarande angett som otrygga att vistas på. Data från MOMS 2012, 2015, 2018.

En begränsning med både användandet av öppna frågor om otrygga platser och skisskartor är att dessa metoder ofta bygger på ett retrospektivt metodologiskt angreppssätt där människor ombeds ”tänka tillbaka på” eller försöka ”minnas” platser och händelser. Detta riskerar medföra att informationen i mångt och mycket bygger på vad människor tror eller tänker om platser i efterhand, snarare än deras faktiska upplevelser av att vistas på platserna.

¹⁸ Möllevången (eller Möllan som det kallas i folkmun) är ett bostadsområde i Malmö med formella geografiska gränser, men namnet kan också avse ett mindre geografiskt område eller ett specifikt torg (Möllevångstorget). Här används Möllan som ett lokalt exempel på hur platserns namn kan ha olika geografiska betydelser för olika personer, men denna metodologiska problematik är givetvis relevant även i andra städer.

Ett metodologiskt angreppssätt som syftar till att motverka denna begränsning är att använda mobilapplikationer för att samla in platsspecifik information i realtid. Ett projekt som har testat denna metod genomfördes i Malmö 2018 i form av att universitetsstudenter fick uppge sin upplevda otrygghet vid slumpmässigt valda tillfällen och platser.¹⁹ För att välja ut platser tog deltagarna vid slumpmässiga tillfällen emot en notifikation i applikationen och fick då besvara en kort enkät om sin upplevelse ”här och nu”. Fördelen med att samla in information om platser direkt när en deltagare befinner sig där består främst av möjligheten att få reda på hur platser upplevs just när någon befinner sig där. Då behöver deltagaren inte tänka tillbaka på tidigare upplevda platser och försöka minnas olika upplevelser av otrygghet. Dessutom är det med denna metod enklare att ställa detaljerade frågor om platsen, till exempel vilka övriga personer som befinner sig där och vilken typ av plats som en person befinner sig på. Metoden bidrar också till ett tydligt tidsperspektiv genom att otrygghet undersöks vid olika tidpunkter. Detta är viktigt eftersom otrygghet kan variera i *både* tid och rum. Samtidigt kan denna metod vara svår att genomföra eftersom deltagarna behöver vara med i studien under en längre tid och besvara (om än korta) enkäter vid upprepade tillfällen.

Slutligen är det även viktigt att nämna att den mesta forskningen om otrygga platser undersöker otrygghet utifrån människors liv generellt. Med detta menas att frågorna ställs utan att specificera i vilken roll som en person befinner sig på en viss plats. Samtidigt finns det på många platser personer med olika roller, och dessa roller påverkar i sin tur upplevelsen av otrygghet. På ett torg brukar exempelvis otryggheten bland boende och besökare vara i fokus, men hur otryggheten ser ut bland näringsidkare eller andra personer engagerade i föreningar eller andra verksamheter på platsen glöms ofta bort. När platsbaserad otrygghet undersöks är det därför viktigt att vara tydlig med *vems* otrygghet som är i fokus.

Vilka platser upplevs som otrygga och varför?

Vilka platser är det då som upplevs som otrygga? Här går det att dela upp platser efter funktion (typ av plats, till exempel parker/grönområden) eller geografi (unik plats, till exempel Stadsparken). I materialet från MOMS är fem typer av funktionella platser i högre utsträckning än andra kopplade till otrygghet: parker/grönområden, gator/gatusegment, torg, gång- och cykelvägar samt bostadsområden/kvarter (se Tabell 1). Tillsammans innefattar dessa funktionella platser drygt 70 procent av alla rapporterade otrygga platser. Att dessa typer av platser skulle vara unika för just Malmö är inte särskilt sannolikt. Faktum är att en undersökning med liknande upplägg i Uppsala kommer fram till snarlika resultat där de mest återkommande platserna var specifika parker och grönområden, vissa bostadsområden, torg och köpcentrum, gator samt gång- och cykelvägar.²⁰

¹⁹ Kronkvist, K., & Engström, A. (2020) *Feasibility of gathering momentary and daily assessments of fear of crime using a smartphone application (STUNDA): Methodological considerations and findings from a study among Swedish university students.*

²⁰ Guldåker m.fl. (2024).

Typer av otrygga platser från MOMS

Funktionell plats	Antal rapporterade otrygga platser (%)
Parker/grönområden	849 (23,4)
Gator/gatusegment	702 (19,3)
Torg	451 (12,4)
Gång- och cykelvägar	335 (9,2)
Bostadsområden/kvarter	227 (6,3)

Tabell 1 De vanligaste funktionella platserna som rapporterats som otrygga i MOMS 2012, 2015, 2018 (N = 3 628). Hämtad från Kronkvist (2024).

I en upplaga av MOMS gjordes en särskild analys av samtliga otrygga platser, och där framgick att platser nära skolor, matvarubutiker och livsmedelsaffärer, parker/grönområden samt idrottsplatser (till exempel fotbollsplaner) var kopplade till högre nivåer av otrygghet.²¹ Två tolkningar av dessa resultat lyfts fram i studien. Å ena sidan kan det vara så att dessa platsegenskaper kan medföra att risken för brottslighet på platsen ökar och att människor därför upplever dem som otrygga, alltså till följd av faktiska problem med brottslighet på platsen. Å andra sidan kanske det snarare handlar om att dessa platsegenskaper upplevs som otrygga på grund av de aktiviteter som genereras på platsen. Det vill säga, de fungerar som samlingspunkter där stora mängder människor samlas, inte minst grupper av ungdomar, vilket ökar sannolikheten att man stöter på ”skrämmande” eller helt enkelt ”okända” personer.

Med andra ord kan alltså platser generera olika typer av rutiner som i sin tur påverkar huruvida platsen upplevs som otrygg. Med rutiner menas i detta sammanhang aktiviteter som förekommer varaktigt och med viss regelbundenhet på platsen (till exempel att ungdomar samlas på en viss plats på kvällarna). Inom kriminologisk forskning brukar dessa rutiner delas in i strukturerade respektive ostrukturerade aktiviteter där de strukturerade handlar om aktiviteter med ett tydligt syfte och där det finns personer som har formella ansvarsroller. En fotbollsträning är en strukturerad aktivitet eftersom det finns ett syfte och en ledare som har ansvar. På samma plats kan dock ostrukturerade aktiviteter förekomma, exempelvis i form av att ungdomar ”hänger” där utanför träningstid. Då saknas tydligt syfte och det finns ingen som har direkt ansvar.

Tolkningarna ovan visar att mer information kan behövas för att förstå varför en plats upplevs som otrygg. Det räcker alltså inte att veta *vilka* platser som upplevs som otrygga om syftet är att förstå *varför* de upplevs som otrygga. Därför blir det naturligt att fråga sig mer konkret vad det är som gör att vissa platser upplevs som otrygga. Forskningen har identifierat flera olika platsegenskaper som kan kopplas till otrygghet. Dessa egenskaper

²¹ Kronkvist, K., Ivert, A.-K., & Gerell, M. (2025) *Exploring place-based fear of crime: Associations between place features and perceived unsafe locations in Malmö, Sweden*.

är ibland mycket specifika för en viss plats medan de i andra fall kan framstå som mer generella. Att befinna sig på en ny eller sedan tidigare okänd plats har lyfts fram som en generell förklaring till varför en plats upplevs som otrygg. På liknande sätt har även obehagliga eller okända personer på en plats beskrivits som en faktor som skapar otrygghet.²² Ett exempel kan vara att blotta närvaron av ungdomsgång bidrar till otrygghet på en viss plats. Samtidigt kan en plats *utan* mycket människor också upplevas som otrygg, vilket visar på det faktum att närvaro av andra människor kan bidra till trygghet på en viss plats.²³ Närvaron av andra personer kan alltså på så vis fungera som ett både trygghets- och otrygghetsskapande element på en given plats.

På ett mer specifikt plan lyfts ofta platsens fysiska utformning som en annan aspekt som kan påverka upplevelsen av otrygghet. Till exempel kan platser där det finns möjligheter för andra personer att gömma sig eller där det saknas givna flyktmöjligheter upplevas som mer otrygga.²⁴ Belysning brukar också framhållas som en viktig platsegenskap där dålig belysning/mörker leder till otrygghet.²⁵ Upplevelsen av en plats förändras även över dygnets timmar, dels beroende på om det är mörkt eller ljust, dels till följd av vilka aktiviteter som pågår (eller inte) vid olika tidpunkter.

Ett annat vanligt antagande är att en plats kan upplevas som otrygg till följd av att platsen har problem med brott och ordningsstörningar.²⁶ Forskning visar dock att detta antagande inte är helt självklart. Den tidigare nämnda undersökningen från Uppsala visar att det på vissa platser finns en tydlig överlappning mellan otrygga platser och antalet anmälda brott. Samtidigt finns det andra områden med en koncentration av otrygga platser som har få eller i princip inga polisanmälda brott.²⁷ En tolkning av forskningsläget är därför att vissa platser upplevs som otrygga för att de lider av problem med brott och ordningsstörningar, medan andra platser upplevs som otrygga av andra anledningar.

En annan tolkning, som inte nödvändigtvis säger emot den första, är att det inte är mängden brott på en plats utan snarare enskilda brottsändelser som påverkar lokalsamhället. Till exempel kan en enskild uppmärksamman händelse skapa ett "platsbaserat trauma"²⁸ (till exempel en skjutning på en idrottsplats) och leva kvar i lokalbefolkningens minne under lång tid. Ett liknande begrepp är "signalbrott" som handlar om att när individer nås av information om en specifik brottsändelse (till exempel via media) kan detta resultera i höga nivåer av otrygghet. Ett signalbrott är alltså en enskild brottsändelse som påverkar lokalsamhället, särskilt i form av upplevd hög risk att själv utsättas för ett

²² Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1995) *Criminality of place*.

²³ Lorenc, T., Petticrew, M., Whitehead, M., Neary, D., Clayton, S., Wright, K., ... & Renton, A. (2013) *Fear of crime and the environment: Systematic review of UK qualitative evidence*.

²⁴ Fisher, B. S., & Nasar, J. L. (1992) *Fear of crime in relation to three exterior site features: Prospect, refuge, and escape*.

²⁵ Engström, A., & Kronkvist, K. (2023) *Examining experiential fear of crime using STUNDA: Findings from a smartphone-based experience methods study*.

²⁶ Lorenc, T., Clayton, S., Neary, D., Whitehead, M., Petticrew, M., Thomson, H., ... & Renton, A. (2012) *Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: Mapping review of theories and causal pathways*.

²⁷ Guldåker m.fl. (2024).

²⁸ Pain, R. (2021) *Geotrauma: Violence, place and repossession*.

liknande brott.²⁹ I ett platsperspektiv blir detta särskilt relevant eftersom platsen för en sådan händelse kan upplevas som otrygg under lång tid efter det att brottet har ägt rum. Detta resonemang antyder alltså att det inte nödvändigtvis måste vara platsens sociala eller fysiska egenskaper som skapar otrygghet, utan snarare dess rykte baserat på andras erfarenheter eller medias rapportering.³⁰

I linje med detta resonemang visar resultat från MOMS att platsbaserad otrygghet verkar anta åtminstone två olika former.³¹ Deltagarna svarade på frågan om det fanns några specifika otrygga platser i *deras eget bostadsområde*. Som nämnts var de otrygga platserna ofta belägna nära exempelvis skolor och matvarubutiker. I nästkommande fråga ombads deltagarna dock även ange om det fanns några *andra platser i Malmö* som de upplevde som obehagliga eller otrygga att vistas på. När svaren på denna fråga analyserades visade det sig att den viktigaste faktorn som kunde förutspå varför en plats var otrygg var huruvida platsen var belägen i ett utsatt område. Slutsatsen av dessa resultat är att när människor anger otrygga platser i sina egna bostadsområden baseras svaren sannolikt på någon form av personlig erfarenhet av platsen i fråga. När de däremot ombads identifiera otrygga platser i *andra delar av staden* pekar de oftare ut platser i utsatta områden (eller utsatta områden i sin helhet) där svaren mer sannolikt är formade av medierapportering och rykten snarare än egen erfarenhet av platserna. Ett rimligt antagande här är att vid frågor om det egna bostadsområdet speglar svaren en mer konkret form av otrygghet, medan frågor om platser i andra delar av staden sannolikt speglar en mer abstrakt form av otrygghet.

Denna skillnad har naturligtvis även konsekvenser för det trygghetsskapande arbetet. Detta eftersom vissa typer av platser upplevs som otrygga till följd av människors upplevelser och erfarenheter av platsens fysiska och/eller sociala miljö, samtidigt som andra platser upplevs som otrygga på grund av sitt rykte snarare än människors faktiska erfarenheter av platserna.

²⁹ Innes, M., & Fielding, N. (2002) *From community to communicative Policing: 'Signal crimes' and the problem of public reassurance*.

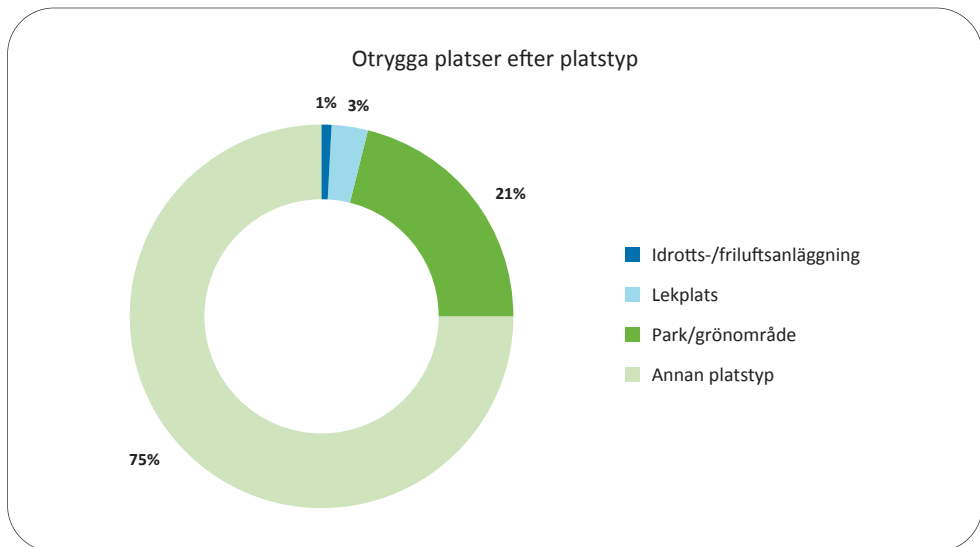
³⁰ Koskela, H., & Pain, R. (2000) *Revisiting fear and place: women's fear of attack and the built environment*. Lupton, D. (1999) *Dangerous places and the unpredictable stranger: Constructions of fear of crime*.

³¹ Kronkvist, K. m.fl. (2024).

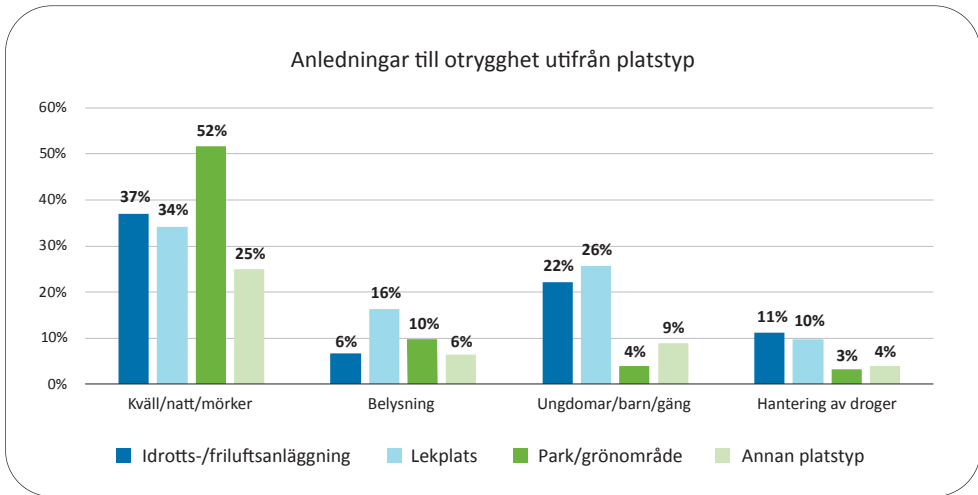
Hur kommer platser för idrott och friluftsliv in i bilden?

Förståelsen för platsbaserad otrygghet är lika relevant för platser för idrott och friluftsliv som för andra typer av platser. Samtidigt kan det vara värdefullt att utifrån några konkreta exempel belysa otrygghet som mer specifikt kan kopplas till just platser för idrott och friluftsliv.

En central fråga att undersöka är i vilken utsträckning det finns ett geografiskt samband mellan otrygga platser och idrotts- och friluftsanläggningar. Med andra ord, upplevs platser som ligger i närheten av dessa anläggningar i högre utsträckning som otrygga jämfört med platser längre bort? Utifrån det material som samlades in i MOMS upplevs vissa sådana platser otrygga. Figur 6 visar att nästan en fjärdedel av alla otrygga platser i bred bemärkelse kan kopplas till idrott och friluftsliv. Majoriteten av dessa platser är parker och grönområden och endast en mindre andel är idrotts- och friluftsanläggningar (1 procent) – såväl inne- som utemiljöer. Det är dock svårt att med säkerhet avgöra om dessa siffror är höga eller låga, men de indikerar att dessa typer av platser i viss utsträckning är kopplade till otrygghet.

Figur 6. Andelen otrygga platser efter platstyp. Data från MOMS 2012, 2015 och 2018.

Figur 7 Anledningar till otrygghet utifrån platstyp. Data från MOMS 2018.

Nästa centrala fråga är varför dessa platser upplevs som otrygga. Deltagarna i MOMS ombads endast ange vilka platser de upplevde som otrygga att vistas på, men det var även en hel del svarande som uppgav anledningar till otrygghet på platsen. Eftersom många inte uppgav någon anledning får dock följande resultat betraktas som ett illustrerande exempel snarare än representativa fakta. Figur 7 visar bland annat att ungdomar, barn och/eller gäng förhållandevis ofta framhålls som en anledning till varför en plats upplevs som otrygg, åtminstone vid idrotts-/friluftsanläggningar och lekplatser, jämfört med andra platser i materialet. Likaså är det något vanligare att kväll, natt och mörker nämns i relation till dessa platser, särskilt när det gäller parker och grönområden. Hantering av droger är en ganska ovanlig anledning till otrygghet generellt, men siffran är rätt hög vad gäller idrotts-/friluftsanläggningar jämfört med andra platser i materialet (11 procent respektive 4 procent). Som nämnts bör dessa resultat betraktas som osäkra och en sammanfattande slutsats är att ytterligare forskning behövs för att kunna ge en säkrare bild av varför just dessa platser upplevs som otrygga.

Sammanfattning

Att studera otrygghet utifrån ett miljöperspektiv innebär att se hur tryggheten skiljer sig mellan olika geografiska områden. Inom detta synsätt är det särskilt värdefullt att inte glömma bort att också rikta uppmärksamhet mot mindre, specifika platser – som entréer, gångtunnlar eller utegym – eftersom otryggheten ofta varierar just där. I arbete mot platsbaserad otrygghet handlar det om att initialt kartlägga vilka platser som upplevs som otrygga men också varför otrygghet upplevs på dessa platser. För att lyckas med en sådan kartläggning krävs metoder som gör det möjligt att samla in platsspecifik information. Detta kräver i regel att fokus riktas bortom storskaliga enkätstudier som visar otrygghetens utbredning i större områden (till exempel NTU); i stället behövs metoder som tillåter insamling av mer detaljrika beskrivningar av upplevelser på olika platser. Dessutom behöver kartläggningsarbetet beakta vilka personer som finns på platsen för att inte enbart undersöka otrygghet bland boende och besökare utan också bland exempelvis näringsidkare och andra verksamheter.

Forskning visar att vissa platsegenskaper leder till otrygghet; det gäller exempelvis mörker och närvaro av obehagliga eller kanske helt enkelt okända personer. Sådana egenskaper är relevanta att beakta även när fokus riktas direkt mot platser för idrott och friluftsliv. Det finns inte mycket kunskap om vad som gör att just platser för idrott och friluftsliv kan upplevas som otrygga. Det finns dock indikationer på att otrygghet på dessa platser kan skapas av både traditionella platsegenskaper som mörker och dålig belysning och av närvaro av ungdomar eller gäng. Därför är det viktigt att både fundera över den fysiska miljön i sig och försöka förstå vilka rutiner som uppkommer i anslutning till platser för idrott och friluftsliv.

Vilken kunskap saknas?

Avslutningsvis går det att konstatera att även om det finns en hel del forskning om otrygghet och oro för brott bygger merparten på ett fåtal återkommande metoder och forskningsdesigner. Det finns med andra ord en hel del kunskapsluckor inom trygghetsforskningen när det gäller otrygghetens nyanser och detaljer, inte minst när det gäller otrygghet specifikt kopplat till platser för idrott och friluftsliv. Ökad kunskap om dessa aspekter kan även gagna det trygghetsskapande arbetet vid idrottsanläggningar genom att de insatser som görs är grundade i bästa tillgängliga kunskap.

Tre områden kan ses som särskilt viktiga att beakta i framtida forskning för att öka kunskapen inom området: (1) otrygghet specifikt i anslutning till platser för idrott och friluftsliv, (2) utvärderingsforskning om trygghetsskapande insatser och (3) hur personliga och platsspecifika variationer i otrygghet samspelar.

Otrygghet i anslutning till platser för idrott och friluftsliv

Detta kapitel har varit tydligt med att det redan i dag finns mycket kunskap om otrygga platser som kan vara till nytta även för trygghetsskapande arbete på platser för idrott och friluftsliv. Däremot finns det stora möjligheter för framtida forskning att mer specifikt studera dessa platser i relation till otrygghet. Det finns till exempel ett behov av att förstå varför platser för idrott och friluftsliv skiljer sig åt i hur de upplevs i termer av otrygghet. Även den viktiga frågan om vems otrygghet behöver belysas ytterligare i relation till detta, och det finns många aspekter kopplat till platsernas varierade användning vid olika tider som behöver utforskas. En startpunkt för ökad kunskap är att komma igång med studier som bidrar till att ge en överblick över problemets omfattning och karaktär. Rent praktiskt är detta inte svårt att genomföra men här krävs resurser.

Utvärderingsforskning om trygghetsskapande insatser

I ett läge där det läggs mer och mer resurser på att genomföra trygghetsskapande (men även brottsförebyggande) åtgärder är det samtidigt viktigt att detta arbete utvärderas. Detta för att på goda grunder kunna avgöra *om*, men även *varför*, en åtgärd har haft önskvärd effekt eller inte. På det brottsförebyggande området finns det i dag en förhållandevis stor mängd internationell forskning som utvärderat olika typer av åtgärder. Mängden forskning som utvärderat trygghetsskapande insatser är däremot mer begränsad. Därtill är utvärderingar som fokuserar på just trygghetsskapande åtgärder vanligtvis av lägre vetenskaplig och metodologisk kvalitet, jämfört med utvärderingar av brottsförebyggande åtgärder. Mot denna bakgrund krävs det dels mer kunskap om lämpliga metoder för att utvärdera trygghetsskapande åtgärder, exempelvis i form av en metodhandbok, dels mer forskning som utvärderar trygghetsskapande åtgärder.

Samspelet mellan personer och platser: situationell otrygghet

Otrygghet har i detta kapitel diskuterats kortfattat utifrån olika individuella egenskaper och med särskilt fokus på platsspecifika faktorer. Eftersom både individuella och miljömässiga faktorer påverkar otrygghet finns dock skäl att försöka integrera dessa perspektiv till ett situationellt ramverk för att förstå otrygghet. Här handlar otrygghet om en upplevelse som uppkommer i ett samspel mellan personer och platser. Detta samspel äger rum när en individ befinner sig på en viss plats vid en viss tidpunkt. Då uppkommer det som kallas för situation. Rent konkret handlar detta perspektiv om att förstå varför två olika personer upplever samma situation på olika sätt. Den situation som är otrygg för en person kan alltså vara trygg för en annan. I stället för att hantera person- och platsegenskaper som två separata förklaringar till varför vissa platser upplevs som otrygga, handlar alltså situationell otrygghet om hur dessa förklaringar samspekar.³² Forskningsläget om situationell otrygghet är dock begränsat. Ett fåtal småskaliga studier med delvis situationella inslag ger stöd åt perspektivet, men mer forskning behövs. För platser för idrott och friluftsliv är detta perspektiv särskilt intressant eftersom dessa platser besöks av många olika typer av människor under varierande omständigheter (till exempel olika tidpunkter, olika former av aktiviteter).

³² Engström, A., & Kronkvist, K. (2022) *Exploring situational fear of crime*.

Hur kan kriminologisk kunskap om otrygghet bidra till utformandet av trygga platser för idrott och friluftsliv?

Detta kapitel har med en bred pensel beskrivit viktiga utgångspunkter i kriminologisk trygghetsforskning, med särskilt fokus på miljö- och platsbaserad otrygghet. Det finns dock inget avsnitt som stakar ut en tydlig väg för hur tryggheten kan främjas på idrotts- och friluftsanläggningar. Detta eftersom kunskapen om just otrygghet vid dessa anläggningar är begränsad. Däremot kan kapitlets innehåll sammanfattas i ett antal punkter som är värdefulla att inkludera i trygghetsskapande arbete, inte minst i relation till platser för idrott och friluftsliv. Dessa punkter är kopplade till trygghetsskapande arbete mer generellt men även specifikt i förhållande till ett platsbaserat angreppssätt på otrygghet.

Definiera utgångspunkter och problemet

- *Håll isär trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete.*

Människors otrygghet bygger sällan på korrekta och objektiva bedömningar av faktisk risk för utsatthet. Även om otrygghet och brottslighet är besläktade begrepp, går det därför inte att utgå ifrån att en brottsförebyggande insats per automatik även är trygghetsskapande (och vice versa). På en plats med hög brottslighet och hög otrygghet kan brottsförebyggande åtgärder prioriteras eftersom de kan tänkas ha en positiv effekt även på otrygghet på denna plats. På en plats med låg brottslighet och hög otrygghet kan det i stället vara särskilt viktigt att lägga fokus på trygghetsskapande arbete.

- *Utgå ifrån tydliga definitioner av otrygghet.*

För att kunna förebygga något krävs en klar och tydlig definition av vad det är som ska förebyggas. Eftersom det finns flera olika definitioner av otrygghet krävs alltså tydlighet avseende det som en trygghetsskapande insats är tänkt att påverka. Att ha en målsättning som är att "otryggheten ska minska", utan att definiera vilken typ av otrygghet som avses, gör att både målsättningen, åtgärderna och utvärderingar av arbetet riskerar bli alltför diffusa.

Kartlägg otryggheten

- *Börja med en kartläggning.*

En viktig del i trygghetsskapande arbete består av att kartlägga otrygghetens utbredning och karaktär. I stället för att direkt hoppa till att genomföra åtgärder vid ett uppfattat problem behöver en noggrann kartläggning genomföras. Kartläggningen kan inkludera mer beskrivande frågor om när otrygghet upplevs, var det upplevs och av vem?

- *Undersök olika former av otrygghet i kartlägningsarbetet.*

Flera olika former av otrygghet behöver undersökas för att förstå vilken otrygghet som är särskilt förekommande. NTU är en viktig källa till hur frågor om olika typer av otrygghet kan formuleras. Samtidigt är dessa frågor ganska generella och kan behöva anpassas utifrån den specifika kartläggningens fokus, exempelvis i relation till kartläggningar av platser för idrott och friluftsliv.

□ *Utgå ifrån platsbaserad otrygghet och kunskap om specifika platser.*

Att identifiera var otrygghet upplevs är en del av kartlägningsarbetet. Ett större område/bostadsområde kan uppfattas som "otryggt" men inom dessa områden finns många specifika platser. Genom att fokusera på dessa kan en mer nyanserad och detaljerad bild av otrygghetens utbredning och karaktär tas fram. För att utforma lämpliga trygghetsskapande insatser behövs information om vilka platser, exempelvis specifika delar av idrottsanläggningarna, som upplevs vara otrygga och varför. Det finns olika metoder för att samla in sådan information där relativt enkla instrument (till exempel genom att markera otrygga platser på en karta) kan ge en ganska utförlig bild av platsbaserad otrygghet.

□ *Var tydlig med vems otrygghet som är i fokus.*

En viktig fråga i kartlägningsarbetet är att vara tydlig med vems otrygghet som är i fokus. När det gäller anläggningar för idrott och friluftsliv finns många olika grupper för vilka otryggheten kan se olika ut; det gäller exempelvis organiserade idrottsutövare, spontanidrottare, ledare, personer som arbetar i olika verksamheter på eller i närheten av anläggningen eller delar av lokalbefolkningen som passerar eller bor i närheten av anläggningen. Om syftet är att ge en heltäckande bild av otryggheten på en viss plats behöver därför alla dessa grupper inkluderas så att rätt trygghetsskapande åtgärder kan genomföras. Om syftet i stället är att endast fokusera på otrygghet i vissa grupper måste dessa specificeras så att det framgår vems otrygghet som är i fokus.

Analysera och åtgärda otryggheten

□ *Utgå från kartlägningsarbetet i analysen.*

Att ha kunskap om den lokala problembilden i form av en kartläggning är naturligtvis viktigt för att förstå när och var ett problem uppstår eller vem som drabbas av det. Men en analys av problembilden behöver besvara mer förklarande frågeställningar, det vill säga hur ett problem uppstår, varför det uppstår samt dess potentiella konsekvenser.

□ *Tänk på att nivån av otrygghet kan variera mellan olika bostadsområden.*

Platser för idrott och friluftsliv är inga isolerade öar utan de är belägna i olika områden. Dessa områden kan se olika ut, vilket kan ha betydelse för hur exempelvis idrottsanläggningar i området upplevs i relation till otrygghet.

□ *Använd befintlig kunskap och tidigare erfarenheter.*

Även om allt trygghetsskapande arbete bör utgå från den lokala situationen kan befintlig kunskap om platser inledningsvis guida platsspecifika insatser. Till exempel kan platser som samlar ungdomar och ungdomsgång, särskilt vid ostrukturerade aktiviteter, upplevas som otrygga, vilket visar att sociala aspekter av en plats har betydelse. Samtidigt är mörker och bristfällig belysning också faktorer som alstrar otrygghet, vilket pekar på att även fysiska faktorer på en plats är viktiga. Alltså är det viktigt att tänka på att en åtgärd måste vara baserad på kunskap om de faktorer som påverkar otrygghetsupplevelsen på en specifik plats, vilket framkommer i en noggrann analys av problemet. I den mån det är möjligt är det här även viktigt att ta del av tidigare erfarenheter av trygghetsskapande arbete.

Vilka åtgärder har genomförts? Gav de önskvärda effekter? Vilka framgångsfaktorer eller utmaningar identifierades?

☐ *Fundera på generella respektive riktade åtgärder.*

Vissa åtgärder kan sannolikt ha en generell positiv effekt på otrygghet. Samtidigt finns det tydliga skillnader i otrygghet mellan olika grupper, exempelvis utifrån kön, vilket betyder att det ibland krävs riktade insatser mot specifika grupper. Mot bakgrund i exemplet om platser som samlar ungdomar ovan är det även viktigt att komma ihåg att en plats kan upplevas på ett visst sätt av vissa grupper av individer men inte av andra (till exempel äldre jämfört med yngre). Därför går det inte att förvänta sig att alla personer och grupper påverkas lika av en viss trygghetsskapande insats.

☐ *Fundera på vilken typ av otrygghet din verksamhet kan påverka.*

Olika verksamheter har olika förutsättningar och olika roller att spela i trygghetsskapande arbete. Likaså har olika aktörer skilda möjligheter att påverka olika former av otrygghet. En generell oro för brottsligheten i samhället kan exempelvis vara svår att påverka. En specifik oro för att bli utsatt för brott på vissa platser kan däremot ge en tydligare indikation för när, var och hur trygghetsskapande insatser kan genomföras.

Utvärdera arbetet

☐ *Avsätt resurser för utvärdering.*

I dagsläget läggs det stora samhälleliga resurser på såväl brottsförebyggande som trygghetsskapande åtgärder. Samtidigt är det av stor vikt att det även satsas resurser på att utvärdera dessa åtgärder. Utan utvärdering går det inte att på goda grunder avgöra om eller varför en åtgärd har eller inte haft önskad effekt. Sådan kunskap är nämligen central för att kunna motivera i vilken utsträckning en åtgärd bör fortsätta, förändras eller rent av upphöra. För varje krona som läggs på en åtgärd bör alltså därför resurser även avsättas för utvärdering.

☐ *Dokumentera arbetet.*

För att kunna genomföra en utvärdering av arbetet krävs en noggrann dokumentation av detsamma. Glöm därför inte att kontinuerligt anteckna svar på sex centrala frågor: Vad gjordes? När gjordes det? Var gjordes det? Varför gjordes det? Hur gjordes det? Vem eller vilka gjorde det? Ju mer detaljerad beskrivning av åtgärden desto större möjlighet att genomföra en välgrundad utvärdering.

☐ *Använd de stödresurser som finns.*

Att genomföra kartläggningar och analyser, implementera åtgärder och därtill utvärdera arbetsgången kräver både tid, resurser och kunskap. Tveka därför inte att använda de stödresurser som finns. I dag har samtliga av Sveriges länsstyrelser och kommuner lagstadgat ansvar som rör brottsförebyggande frågor. Här finns sannolikt även stor kunskap om frågor som rör trygghetsskapande arbete. Brottsförebyggande rådet erbjuder kunskapsmaterial men även ekonomiskt stöd för utvärdering. Runt om i landet finns även flera

högskolor och universitet med god kompetens i utvärderingsforskning. Vid flera lärosäten bedrivs även kriminologisk forskning och utbildning.

Checklista för trygghetsskapande arbete

Definiera utgångspunkter och problemet

- ☐ Håll isär trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete.
- ☐ Utgå ifrån tydliga definitioner av otrygghet.

Kartlägg otryggheten

- ☐ Börja med en kartläggning.
- ☐ Undersök olika former av otrygghet i kartlägningsarbetet.
- ☐ Utgå ifrån platsbaserad otrygghet och kunskap om specifika platser.
- ☐ Var tydlig med vems otrygghet som är i fokus.

Analysera och åtgärda otryggheten

- ☐ Utgå från kartlägningsarbetet i analysen.
- ☐ Tänk på att nivån av otrygghet kan variera mellan olika bostadsområden.
- ☐ Använd befintlig kunskap och tidigare erfarenheter.
- ☐ Fundera på generella respektive riktade åtgärder.
- ☐ Fundera på vilken typ av otrygghet din verksamhet kan påverka.

Utvärdera arbetet

- ☐ Avsätt resurser för utvärdering.
- ☐ Dokumentera arbetet.
- ☐ Använd de stödresurser som finns.

Diskussionsfrågor

- Otrygghet är ett mångfacetterat begrepp. Fundera på vilken eller vilka former av otrygghet du och/eller din verksamhet kan påverka, och hur.
- Forskning pekar på att både närvaro och avsaknad av andra människor på en plats kan vara en otrygghetsskapande faktor – hur kan denna kunskap användas i praktiskt trygghetsskapande arbete?
- Upplevelser av otrygghet varierar mellan (grupper av) individer. Vems otrygghet är det som ska åtgärdas och går det att beakta allas upplevelser i det trygghetsskapande arbetet?

Referenser

Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1995) *"Criminality of place"*. I *European Journal on Criminal Policy and Research*, vol. 3, nr. 3, s. 5–26.

Brunton-Smith, I., Jackson, J., & Sutherland, A. (2014) *Bridging structure and perception: On the neighbourhood ecology of beliefs and worries about violent crime*". I *British Journal of Criminology*, vol. 54, nr. 4, s. 503–526.

Brunton-Smith, I., & Sturgis, P. (2011) *"Do neighborhoods generate fear of crime? An empirical test using the British Crime Survey"*. I *Criminology*, vol. 49, nr. 2, s. 331–369.

Collins, R. E. (2016) *"Addressing the inconsistencies in fear of crime research: A meta-analytic review"*. I *Journal of Criminal Justice*, vol. 47, s. 21–31.

Engström, A., & Kronkvist, K. (2022) *Exploring situational fear of crime*". I *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, vol. 109, nr. 1, s. 11–18.

Engström, A., & Kronkvist, K. (2023) *"Examining experiential fear of crime using STUNDA: Findings from a smartphone-based experience methods study"*. I *European Journal of Criminology*, vol. 20, nr. 2, s. 693–711.

Farrall, S., Jackson, J., & Gray, E. (2009) *Social order and the fear of crime in contemporary times*. Oxford University Press.

Ferraro, K. F. (1996) *"Women's fear of victimization: Shadow of sexual assault?"* I *Social Forces*, vol. 75, nr. 2, s. 667–690.

Ferraro, K. F., & LaGrange, R. (1987) *"The measurement of fear of crime"*. I *Sociological Inquiry*, vol. 57, nr. 1, s. 70–97

Fisher, B. S., & Nasar, J. L. (1992) *Fear of crime in relation to three exterior site features: Prospect, refuge, and escape*". I *Environment and Behavior*, vol. 24, nr. 1, s. 35–65.

Gray, E., Jackson, J., & Farrall, S. (2012). *"In search of the fear of crime: Using interdisciplinary insights to improve the conceptualisation and measurement of everyday insecurities"*. I D. Gadd, S. Karstedt, & S. F. Messner (red.), *The SAGE handbook of criminological research methods*, s. 268–281. Sage Publications.

Greve, W. (1998) *"Fear of crime among the elderly: Foresight, not fright"*. I *International Review of Victimology*, vol. 5, nr. 3–4, s. 277–309.

Guedes, I. M. E. S., Domingos, S. P. A., & Cardoso, C. S. (2018) *"Fear of crime, personality and trait emotions: An empirical study"*. I *European Journal of criminology*, vol. 15, nr. 6, s. 658–679.

Guldåker, N., Kronkvist, K., Gustavsson, O., Persson, V., Lindbergh, J., & Niedomysl, T. (2024). *"Fear of crime, crime and living conditions – a case study of Uppsala, Sweden"*. I *Nordic Journal of Criminology*, vol. 25 nr 1, s. 1–23.

Holst m.fl. (2024) *Nationella trygghetsundersökningen 2023: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Innes, M., & Fielding, N. (2002) *"From community to communicative Policing: 'Signal crimes' and the problem of public reassurance"*. I *Sociological Research Online*, vol. 7, nr. 2, s. 56–67.

Jackson, J., & Gouseti, I. (2014) *"Fear of crime"*. I J. M. Miller (red.) *The encyclopedia of theoretical Criminology*, s. 1–5. Blackwell Publishing Ltd.

Koskela, H., & Pain, R. (2000) *"Revisiting fear and place: women's fear of attack and the built environment"*. I *Geoforum*, vol. 31, nr. 2, s. 269–280.

Kronkvist, K. (2024). *"Placing perceptions of unsafety: Examining spatial concentrations and temporal patterns of unsafe locations at micro-places"*. I *Journal of quantitative criminology*, vol. 40, nr 1, s. 191–213.

Kronkvist, K., & Engström, A. (2020) *"Feasibility of gathering momentary and daily assessments of fear of crime using a smartphone application (STUNDA): Methodological considerations and findings from a study among Swedish university students"*. I *Methodological Innovations*, vol. 13, nr. 3, s. 1–15.

Kronkvist, K., Ivert, A.-K., & Gerell, M. (2025) *"Exploring place-based fear of crime: Associations between place features and perceived unsafe locations in Malmö, Sweden"*. I *European Journal of Criminal Policy and Research*, s. 1–25.

Lorenc, T., Clayton, S., Neary, D., Whitehead, M., Petticrew, M., Thomson, H., & Renton, A. (2012) *"Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: Mapping review of theories and causal pathways"*. I *Health & Place*, vol. 18, nr. 4, s. 757–765.

Lorenc, T., Petticrew, M., Whitehead, M., Neary, D., Clayton, S., Wright, K., & Renton, A. (2013) *"Fear of crime and the environment: Systematic review of UK qualitative evidence"*. I *BMC Public Health*, vol. 13, nr. 1, s. 1–8.

Lundgren, J., & Strid, Å. (2024) *Risk för otrygghet i bostadsområden. En statistisk analys utifrån Nationella Trygghetsundersökningen (NTU)*. Brottsförebyggande rådet, Stockholm.

Lupton, D. (1999) *"Dangerous places and the unpredictable stranger: Constructions of fear of crime"*. I Australian & New Zealand Journal of Criminology, vol. 32, nr. 1, s. 1–15.

Norberg, J. R. (2022) *"En antologi om anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet"*. I J. R. Norberg, C. Dartsch Nilsson & J. Pihlblad (red.) Idrottsanläggningar – i dag och i morgon. Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen, s. 14. Centrum för idrottsforskning.

Pain, R. (2021) *"Geotrauma: Violence, place and repossession"*. I Progress in Human Geography, vol. 45, nr. 5, s. 972–989.

Rees-Punia m.fl. (2018) *"Crime, perceived safety, and physical activity: A meta-analysis"*. I Preventive Medicine, vol. 111, s. 307–313.

Snedker, K. A. (2012) *"Explaining the gender gap in fear of crime: Assessments of risk and vulnerability among New York city residents"*. I Feminist Criminology, vol. 7, nr 2, s. 75–111.

Solymosi, R., Buil-Gil, D., Vozmediano, L., & Guedes, I. S. (2021) *"Towards a place-based measure of fear of crime: A systematic review of app-based and crowdsourcing approaches"*. I Environment and Behavior, vol. 53, nr 9, s. 1013–1044.

Statistiska centralbyrån (u.å.). *"DeSO – Demografiska statistikområden"*. Webb sida. <https://www.scb.se/hitta-statistik/regional-statistik-och-kartor/regionala-indelningar/deso---demografiska-statistikomraden/>. (Hämtad 2024-11-05.)

Trygghetskommissionen (2018). *Aktivera samhället mot livskvalitetsbrott. Trygghetskommissionens förslag på hur säkerhet och trygghet ska kunna öka i människors vardag*. Okänd förlagsort.

Tykesson Klubien, M. (2024) *"Effects of CCTV on fear of crime: A systematic literature review"*. Manuskript under granskning.